

2019-06-13

Matarengi forskarförening
NKFC-huset
Matarengivägen 24 I
957 31 Övertorneå

Institutet för språk och folkminnen
Drottninggatan 16
103 33 Stockholm
E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

Remissvar från Matarengi Forskarförening över Institutet för språk och folkminnens rapport Språkcentrum för nationella minoriteter Dnr Ku2019/00160/DISK

Matarengi Forskarförening - kort presentation

Målsättning för Matarengi Forskarförening är att uppmuntra, stödja och medverka till att utveckla lokalhistorisk forskning om bygden på ömse sidor om älvdalen, dess kultur, seder och bruk, liv och leverne, språk (meänkieli), litteratur och släktforskning. Föreningen har även anordnat seminarier och föreläsningar med olika teman samt ger ut medlemsbladet Matarengi Posten. I tidningen, som ges ut digitalt och finns på hemsidan <http://matarengi.org/>, publiceras bl.a. nyskrivna kulturhistoriska artiklar som rör Tornedalen. I nuläget har forskarföreningen drygt 100 medlemmar.

Rapport Språkcentrum för nationella minoritetsspråk

Matarengi Forskarförening har tagit del av rapporten och är positiva till att ett språkcentrum för meänkieli äntligen etableras. I remissvaret berörs endast de punkter där forskarföreningen haft anledning att lämna kommentarer eller förtydliganden till sitt ställningstagande.

Punkt 6.3.3 Uppdrag

Under rubriken - *Parallella identitetsbenämningar* - sidan 27 konstateras att: ”Meänkielitalare i Malmfälten identifierar sig inte som tornedalingar och talar också en annan varietet av språket än man gör i det egentliga Tornedalen. Varieteterna som talas inom detta område benämns lannankieli respektive gällivarefinska (byfinska) och är, enligt bl.a. STR-T de mest hotade varieteterna av meänkieli.”

I boken – Albert Falck, Olavi Korhonen: Gällivares samiska och finska ortnamn, upplaga 2 sid 10 – finns en karta över språkgränser i Gällivare kommun. Här kan man bl.a. se gränsen mellan gällivarefinska och tornedalsfinska och att det i byar i den östra delen av kommunen talas den varietet av meänkieli som kallas tornedalsfinska. Språkgränser följer sällan administrativa gränser.

I detta sammanhang kan även nämnas att sedan sekelskiftet 1900, då järnvägsnätet byggts och transportproblemen av järnmalm därmed lösts, har ett otal tornedalingar flyttat till Malmfälten, där efterfrågan på arbetskraft varit stor. Av dem, som flyttat dit från Tornedalen under 1950-talet och senare, har de flesta varit meänkielitalande, företrädesvis från nuvarande Pajala och Övertorneå kommuner. En övervägande del har bosatt sig i tätorterna Kiruna och Gällivare/Malmberget. Troligtvis har en stor majoritet av dem som bosatt sig i Malmfälten fortsatt tala den varietet av tornedalsfinska de talade under sin uppväxtmiljö, innan de flyttade från Tornedalen, såvida de inte senare lärt sig/studerat finska. Vi vill med detta påtala att det i såväl Kiruna som Gällivare kommuner i nuläget finns en betydande grupp som talar den varietet av meänkieli som talas ”i det egentliga Tornedalen”.

I både gällivarefinskan och lannankieli har skett viss påverkan från samiskan. Enligt forskarföreningens uppfattning är gällivarefinska, lannankieli och tornedalsfinska närliggande varieteter av meänkieli.

I avsnittet - *Minoritetens immateriella kulturarv* – sid 28 diskuteras kvänernas behov av minoritetens immateriella kulturarv och att ”språkcentrumet, hand i hand med språkrevitalisering, ska arbeta även med dokumentation och arkivverksamhet med fokus på både dialekter (varieteter) och folkminnen (liv och leverne).”

Forskarföreningen delar institutets bedömning ”att frågan inte primärt bör ingå i uppdraget till ett språkcentrum. Institutets uppdrag inom dialekt och folkminnesverksamhet bör istället breddas och utökas till att även inkludera arbete med dokumentation av nationella minoriteters språkliga varieteter.”

Här kan framhållas att det vid Nordkalotten kultur- och forskningscentrum (NKFC) i Övertorneå, förutom litteratur som publicerats på tornedalsfinska eller meänkieli, finns ett relativt omfattande ljudarkiv med inspelningar gjorda på meänkieli. Åren 1957-1966 var riksdagsmannen Ragnar Lassinantti, sedermera legendarisk landshövdingen i Norrbotten, redaktör för radioprogrammet *Pohjoiskalotti* (Nordkalotten). Han gjorde intervjuer på Nordkalotten och intervjuade i regel äldre personer. I NKFC:s ljudarkiv finns en stor del av hans inspelningar på CD och tillgängliga för forskare och allmänhet även via webben. Dessutom finns en hel del andra inspelningar med intervjuer på meänkieli. På NKFC finns således redan en hel del material som kan användas vid forskning om språkliga varieteter i meänkieli. Denna samling kan och bör både breddas och utökas i så fall i Övertorneå, i stället för att ett nytt arkiv etableras på annan ort.

Punkt 6.3.4 Geografisk placering

Institutet föreslår att ett språkcentrum för meänkieli placeras inom förvaltningsområdet i Norrbotten och fördelas på två orter. Den ena delen placeras i Kiruna där de mest hotade varieteterna av meänkieli – lannankieli och gällivarefinska – talas och den andra delen placeras i Övertorneå där varieteterna av meänkieli talas. Skälen som anförs, för att språkcentrumet delas på två orter, är bl.a. att förvaltningsområdet täcker ett geografiskt omfattande område och den utåtriktade verksamheten ska huvudsakligen genomföras bland språkbärarna ute i samhället, vilket underlättas av någorlunda närhet till målgruppen.

När institutet under punkt 6.2.4, om placering av sverigefinska språkcentrumet i Uppsala, talar om den utåtriktade verksamhet som genomförs bland språkbärare ute i samhället innebär det ”att resor för språkcentrumets personal kommer att ingå som en naturlig del i verksamheten.” Språkbärarna i detta fall finns spridd över hela riket.

I likhet med det som tidigare nämnts om utflyttning av tornedalingar till Malmfälten, har det skett en utflyttning till Luleå-Bodenområdet där de är bosatta. På samma sätt har, för en stor del av denna grupp, tornedalsfinska varit deras hemspråk under uppväxttiden.

Styrelsen för Matarengi Forskarförening avfärdar Institutets förslag, att ett språkcentrum för meänkieli inom förvaltningsområdet Norrbotten i nuläget placeras på de två nämnda orterna Kiruna och Övertorneå. Forskarföreningen anser, att ett språkcentrum ur verksamhetssynpunkt bör vara samlad på en ort där personalen kan ha olika kompetenser beträffande olika varieteter av meänkieli. I de kustnära tätorterna kring Kalix, Luleå och Pietå älvdalar finns i varierande omfattning språkbärare för de olika varieteterna - gällivarefinska, lannankieli och tornedalsfinska - av meänkieli. På sikt när verksamheten kommit igång och utvärderats kan ytterligare orter för placering diskuteras. Forskarföreningen förordar ett sammanhållet språkcentrum med placering i Övertorneå.

Sammanfattning av yttrande med med yrkanden

Med hänvisning till det som anförts ovan och det som nämnts om de omfattande samlingar som finns på Nordkalottens kultur- och forskningscentrum föreslår styrelsen för Matarengi Forskarförening enligt nedan:

- Gällivarefinska, lannankieli och tornedalsfinska kan betraktas som närliggande varieteter av meänkieli.
- Vi delar institutets uppfattning om att minoriteternas immateriella kulturarv i ett språkcentrum för meänkieli primärt skall breddas och utökas till att omfatta språkliga varieteter. På Nordkalottens kultur- och forskningscentrum Övertorneå finns redan en hel del arkivmaterial som kan användas för detta ändamål och bör utökas.
- Forskarföreningen anser, att ett språkcentrum inom förvaltningsområdet Norrbotten ur verksamhetssynpunkt bör vara samlad på en ort där personalen kan ha olika kompetenser beträffande olika varieteter av meänkieli som talas i Malmfälten och Tornedalen. Även i de kustnära orterna kring Kalix, Luleå och Pietå älvdalar finns i varierande omfattning språkbärare av de olika varieteterna - gällivarefinska, lannankieli och tornedalsfinska - av meänkieli. Matarengi Forskarförening förordar ett sammanhållet språkcentrum med placering i Övertorneå. På sikt när verksamheten kommit igång och utvärderats kan ytterligare orter för placering diskuteras.

Övertorneå dag som ovan

Thomas Wahlberg
Ordförande